

کتاب آموزش و آزمون - تست و نکته

تاریخ دهم

رشته علوم انسانی

حامد یاری - نسreen اسدی

به نام خداوند جان و فرد

کزین برتر اندیشه برنگذرد

دسترسی به کتاب‌ها و منابع کمک آموزشی مناسب از خواسته‌های دانش‌آموزان مقطع متوسطه در رشته علوم انسانی است و تعداد کمی از ناشران و مؤسسات علمی به این مقوله توجه نموده‌اند. مؤسسه علمی آموزشی مبتکران با بهره‌گیری از تجربه و دانش دبیران و مؤلفان توانمند به تولید کتاب‌های آموزش و تست در دروس تخصصی علوم انسانی اهتمام ورزیده است. کتاب «تاریخ(۱)» از مجموعه **گذرنامه** که با تلاش و زحمات فراوان مؤلف محترم آماده گردیده است می‌تواند پاسخگوی نیازهای علمی و تحصیلی دانش‌آموزان پایه دهم رشته علوم انسانی در این درس تخصصی باشد.

این کتاب در شش بخش تدوین گردیده است:

۱. درسنامه‌های کامل که در عین سادگی و قابل فهم بودن از هر گونه تفسیر و توضیح خارج از کتاب پرهیز کرده است.
۲. پاسخ فعالیت‌های هر درس
۳. پرسش‌های چهارگزینه‌ای استاندارد همراه با پاسخ‌نامه تشریحی
۴. درس‌آزمون‌های متنوع برای هر درس همراه با پاسخ تشریحی
۵. نمونه آزمون‌های نیم‌سال اول و دوم همراه با پاسخ‌نامه تشریحی
۶. سؤالات کنکور سراسری همراه با پاسخ‌نامه تشریحی

کتاب حاضر هم‌چنین می‌تواند دانش‌آموزان رشته علوم انسانی را برای شرکت در کنکور آماده‌تر می‌سازد.

در اینجا لازم است از آقای مهندس هادی عزیززاده دبیر مجموعه و ناهید جلیلیان (حروف‌چین و صفحه‌آرا)، آرزو گل‌فر و ملیحه محمدی (رسم شکل)، بهاره خدابی (گرافیک و طراح جلد) تشکر و سپاس‌گزاری نمایم.

امیدواریم دبیران و دانش‌آموزان رشته علوم انسانی با اعلام پیشنهادهای و انتقادهای خود درباره این کتاب ما را در بهتر کردن ویرایش‌های بعدی کتاب یاری نمایند.

حامد یاری

ارتباط با مؤلف در تلگرام: [hamed_yari1400](https://t.me/hamed_yari1400)

نسرین اسدی

فصل اول: تاریخ‌شناسی، کاوش در گذشته

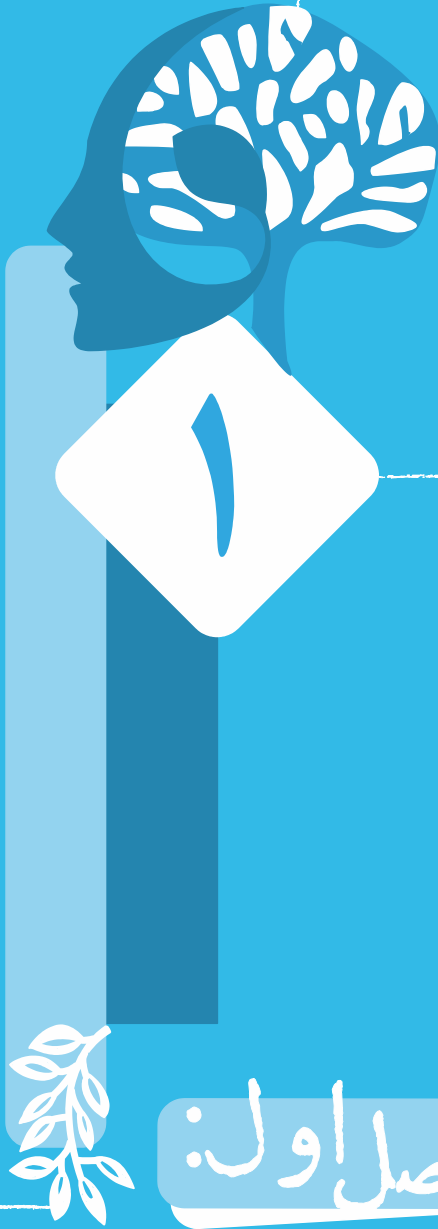
درس اول: تاریخ و تاریخ‌نگاری	۸
فعالیت‌های درس اول	۱۱
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس اول	۱۳
آزمون درس اول	۱۶
پاسخنامه تشریحی درس اول	۱۷
درس دوم: تاریخ، زمان و مکان	۱۹
فعالیت‌های درس دوم	۲۱
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس دوم	۲۳
آزمون درس دوم	۲۵
پاسخنامه تشریحی درس دوم	۲۶
درس سوم: باستان‌شناسی، در جست‌وجوی میراث فرهنگی	۲۸
فعالیت‌های درس سوم	۳۱
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس سوم	۳۲
آزمون درس سوم	۳۴
پاسخنامه تشریحی درس سوم	۳۵
فصل دوم: جهان در عصر باستان، میراث بشری	
درس چهارم: پیدایش تمدن بین‌النهرین و مصر	۳۸
فعالیت‌های درس چهارم	۴۳
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس چهارم	۴۴
آزمون درس چهارم	۴۸
پاسخنامه تشریحی درس چهارم	۵۰
درس پنجم: هند و چین	۵۳
فعالیت‌های درس پنجم	۵۶
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس پنجم	۵۷
آزمون درس پنجم	۶۰
پاسخنامه تشریحی درس پنجم	۶۱
درس ششم: یونان و روم	۶۴
فعالیت‌های درس ششم	۶۹
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس ششم	۷۰
آزمون درس ششم	۷۴
پاسخنامه تشریحی درس ششم	۷۵

فصل سوم: ایران در عصر باستان، سرآغاز هویت ایرانی

درس هفتم: مطالعه و کاوش در گذشته‌های دور	۸۰
فعالیت‌های درس هفتم	۸۲
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس هفتم	۸۴
آزمون درس هفتم	۸۶
پاسخنامه تشریحی درس هفتم	۸۷
درس هشتم: سپیده‌دم تمدن ایرانی	۸۹
فعالیت‌های درس هشتم	۹۰
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس هشتم	۹۲
آزمون درس هشتم	۹۵
پاسخنامه تشریحی درس هشتم	۹۶
درس نهم: ورود آریایی‌ها تا پایان هخامنشیان	۹۸
فعالیت‌های درس نهم	۱۰۱
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس نهم	۱۰۳
آزمون درس نهم	۱۰۶
پاسخنامه تشریحی درس نهم	۱۰۷
درس دهم: اشکانیان و ساسانیان	۱۰۹
فعالیت‌های درس دهم	۱۱۳
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس دهم	۱۱۴
آزمون درس دهم	۱۱۷
پاسخنامه تشریحی درس دهم	۱۱۹
درس یازدهم: آیین‌های کشاورزی	۱۲۲
فعالیت‌های درس یازدهم	۱۲۶
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس یازدهم	۱۲۸
آزمون درس یازدهم	۱۳۱
پاسخنامه تشریحی درس یازدهم	۱۳۳
درس دوازدهم: جامعه و خانواده	۱۳۶
فعالیت‌های درس دوازدهم	۱۳۸
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس دوازدهم	۱۴۰
آزمون درس دوازدهم	۱۴۲
پاسخنامه تشریحی درس دوازدهم	۱۴۳
درس سیزدهم: اقتصاد و معیشت	۱۴۶
فعالیت‌های درس سیزدهم	۱۵۰
پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس سیزدهم	۱۵۱
آزمون درس سیزدهم	۱۵۴
پاسخنامه تشریحی درس سیزدهم	۱۵۶

۱۵۹	درس چهاردهم: دین و اعتقادات
۱۶۱	فعالیت‌های درس چهاردهم
۱۶۲	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس چهاردهم
۱۶۴	آزمون درس چهاردهم
۱۶۵	پاسخنامه تشریحی درس چهاردهم
۱۶۷	درس پانزدهم: زبان و آموزش
۱۶۹	فعالیت‌های درس پانزدهم
۱۷۱	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس پانزدهم
۱۷۳	آزمون درس پانزدهم
۱۷۴	پاسخنامه تشریحی درس پانزدهم
۱۷۶	درس شانزدهم: هنر و معماری
۱۷۹	فعالیت‌های درس شانزدهم
۱۸۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس شانزدهم
۱۸۲	آزمون درس شانزدهم
۱۸۳	پاسخنامه تشریحی درس شانزدهم
۱۸۶	سوالات کنکور سراسری
۱۹۰	پاسخنامه سوالات کنکور سراسری
۱۹۳	آزمون نیم‌سال اول (۱)
۱۹۵	آزمون نیم‌سال اول (۲)
۱۹۷	آزمون نیم‌سال دوم (۱)
۱۹۹	آزمون نیم‌سال دوم (۲)
۲۰۰	پاسخنامه آزمون نیم‌سال اول (۱)
۲۰۰	پاسخنامه آزمون نیم‌سال اول (۲)
۲۰۲	پاسخنامه آزمون نیم‌سال دوم (۱)
۲۰۳	پاسخنامه آزمون نیم‌سال دوم (۲)

فصل اول:

تاریخ شناسی،

اکاوش در گذشته

تاریخ

گاهی منظور از آن مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا یک جامعه از سر گذرانده است. **مانند** تاریخ ایران که منظور از آن مجموعه حوادثی است که بر سر مردم ایران در زمان گذشته آمده است.

واژه تاریخ در نوشته‌ها و زبان مردم به کار می‌رود و منظور از آن علم و روش‌های علمی است که بوسیله آن رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند. **مثلاً** تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان گاهی هم می‌گوییم تاریخ و منظورمان از آن تعیین روز و ماه و سال است یعنی همان تقویم سالانه که همه با آن آشنایید.

ویژگی‌های رویدادهای تاریخی:

- دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آنها را به‌طور مستقیم درک کرد بلکه باید با استفاده از شواهد و مدارک آنها را شناخت.
- تکرار ناپذیرند و قابل تجربه نیستند.
- مجزا و مستقل نیستند و باهم رابطه علت و معلولی دارند.

انسان در تاریخ نقش محوری و اساسی دارد و رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه کنش (عملکرد و اقدام) متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت پدید آمده‌اند.

نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن نیز پیامد کنش‌های فردی و جمعی انسان‌هاست.

تاریخ: علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

هدف علم تاریخ: شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

تاریخ‌نگاری و روش پژوهش در تاریخ

با افتراق ۵۰۰ در حدود ۵ هزار سال پیش به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد. قدیمی‌ترین متن تاریخی که تا کنون کشف شده سنگ نوشته‌ای به خط کهن مصری بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد نام تعدادی از فراعنه و برخی حوادث دوران آنان ذکر شده است. سنگ‌نوشته‌های دوره هخامنشیان و ساسانیان (مانند سنگ‌نوشته بیستون) نشان از توجه ایرانیان به **ثبت و ضبط وقایع تاریخی** دارد. خدای‌نامه‌ها در زمان ساسانیان دلالت بر علاقه ایرانیان به ثبت و نگارش رویدادهای مهم دارد.

رواج و رونق ادبیات و فلسفه تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است.

در **دوران اسلامی** تاریخ‌نگاری در میان مسلمانان رواج و گسترش چشمگیری یافت. شمار زیادی از این مورخان مانند طبری و بیهقی ایرانی بودند.

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری دوره اسلامی:

مورخان اغلب به تنظیم و ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند. عمده تمرکز این مورخان بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود و به مسائل و موضوعهای اجتماعی اقتصادی و فرهنگی اهمیتی نمی‌دادند.

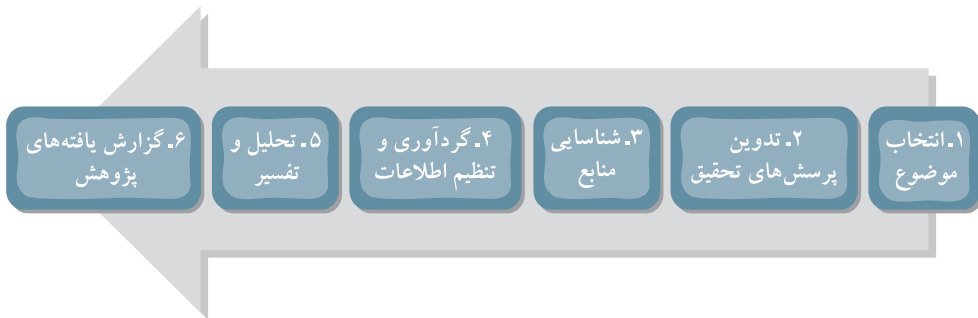
- همراهی شاهان و حاکمان در مسافرت‌ها و جنگ‌ها
- دسترسی برخی مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی
- امتیازات ویژه تاریخ‌نگاران برای ثبت وقایع تاریخی

سنجش دقیق منابع استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان پردازی

تاریخ نگاری نوین دارای ویژگی هایی است که آن را از تاریخ نویسی و وقایع نگاری های قبلی متمایز می سازد. این ویژگی ها عبارتند از:

- ۱ علم تاریخ صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی شود بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته را در برمی گیرد. به همین دلیل در پژوهش های نوین تاریخی تمام جنبه های زندگی مردمان و جوامع گذشته مورد بررسی و مطالعه قرار می گیرد.
- ۲ علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده نمی کند بلکه زمینه ها، علت ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می نماید. برای مثال امروزه پژوهشگران تاریخ برای بررسی واقعه مهمی مانند سقوط ساسانیان فقط به توصیف ماجرای جنگ هایی که میان سپاه ساسانی و اعراب مسلمان رخ داد اکتفا نمی کنند بلکه در ابعادی وسیع تر زمینه ها و علت های سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی این واقعه را به همراه آثار و پیامدهای گوناگون آن بررسی و تحلیل می کنند.
- ۳ در پژوهش های علمی تاریخ، از یافته های علوم و فنون مختلف مانند باستان شناسی، جامعه شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان شناسی و گاه شماری استفاده می شود.

ویژگی های مرحله انتخاب موضوع:

- موضوع تحقیق تازه باشد و تکراری نباشد.
- هر پژوهش باید مسئله تازه ای را مورد بررسی قرار دهد و حرف و نظر جدیدی را ارائه دهد.
- موضوع تحقیق همچنین باید دارای اثر و فایده ای باشد.
- علاوه بر اینها محقق باید موضوعی را برگزیند که منابع و اطلاعات کافی در مورد آن موجود باشد.

ویژگی مرحله تدوین پرسش های تحقیق:

- هر پژوهش علمی نیازمند یک یا چند پرسش است.
- پرسش ها هدف پژوهش را مشخص می کنند.
- پرسش ها مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می شوند.
- در پژوهش های تاریخی پرسش های پژوهش اغلب درباره زمینه ها علت ها آثار و نتایج رویدادها و یا نقش افراد و گروه های درگیر در رویدادها مطرح می شوند.

ویژگی مرحله شناسایی منابع:

در این مرحله پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق، میزان اعتبار، دقت و صحت آنها را ارزیابی می کند.

مثلاً نویسندگان منابع چه کسانی بوده اند؟

چه گرایش دینی، اجتماعی، سیاسی داشته اند؟

آیا خود شاهد وقایع بوده اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده اند؟

تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته اند؟

اگر محقق از اسناد استفاده کند باید از اصالت سند و جعلی نبودن آن مطمئن شود.

ویژگی مرحله گردآوری و تنظیم اطلاعات:

در این مرحله پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را از منابع و اسناد تاریخی استخراج و سپس تنظیم و دسته بندی می نماید.

تحلیل و تفسیر:

تحلیل و تفسیر رویدادهای تاریخی کار ساده ای نیست و مورخان برای انجام این کار نیازمند روش ها و مهارت های خاصی هستند. در واقع کار مورخان شباهت بسیاری به کار کارآگاهان پلیس دارد. کارآگاهان و مورخان هر دو به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند.

اولی به دنبال بازسازی صحنه جرم و دومی در پی بازسازی وقایع گذشته است. شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است می‌تواند اثر انگشت و یا هر شی به‌جا مانده در صحنه وقوع جرم باشد. اما شواهدی که مورخ به دنبال آنها است تمامی منابع اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته اطلاعاتی در اختیار قرار می‌دهند.

□ **ویژگی مرحله گزارش یافته‌های پژوهش:**

در این مرحله پژوهشگر نتایج و یافته‌های تحقیق را استخراج و در قالب گزارش علمی ارائه می‌کند.

منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اعتبار و اهمیت

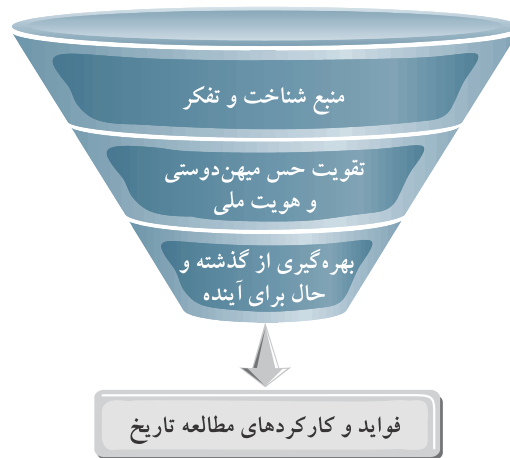
□ **منابع دسته اول یا اصلی:**

- همه آثاری که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته شده و به عبارت دیگر نویسندگان این نوع منابع خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا اینکه شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.
- علاوه بر منابع مکتوب تمامی آثار باستانی و تاریخی شامل بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ نگاره‌ها، سنگ نوشته‌ها، سکه‌ها و هر وسیله‌ای که از گذشته به‌جای مانده است به عنوان منبع دسته اول محسوب می‌شوند.

□ **دست دوم یا فرعی:**

همه تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که بر پایه منابع دست اول پدید آمده‌اند.

فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ

تاریخ منبع و شناخت و تفکر

ج) در قرآن آیات بسیاری است که انسان‌ها را به مطالعه سرگذشت اقوام گذشته دعوت کرده و تاریخ را به عنوان یک منبع معتبر برای کسب شناخت و تفکر معرفی می‌کند.

تاریخ منبع و شناخت و تفکر

ب) جست و جوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها و نتایج رویدادها قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.

تاریخ منبع و شناخت و تفکر

الف) مطالعه سرگذشت انسان و جوامع گذشته منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت و پرورش قوه شناخت و تفکر به حساب می‌آید.

گفته شهید استاد مطهری در مورد مطالعه تاریخ:

از نظر قرآن تاریخ بشر و تحولات آن برطبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها و خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌هایی دقیق و منظم دارد و با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.

□ **ب) بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده:**

- دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌شود بلکه به درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند زیرا رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند اما آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها گذشته حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهند. برای مثال نتایج و تأثیرات برخی حوادث عظیم تاریخی مانند تأسیس سلسله بزرگ هخامنشیان جنگ‌های صلیبی، نهضت رنسانس، کشفیات جغرافیایی و انقلاب‌های بزرگ معاصر فقط محدود به زمان وقوع این حوادث نبوده بلکه دوران پس از آن حوادث را نیز به طرز چشمگیری متأثر کرده است.

همچنین تحولی که پیامبران الهی و یا شخصیت‌های مهم تاریخی همچون افلاطون، ارسطو، کورش، ابن سینا، شاه اسماعیل صفوی، ناپلئون، امیرکبیر، امام خمینی و امثال آنان ایجاد کردند نه تنها مردمان و جوامع عصر خویش بلکه نسل‌های متمادی بشر را تا به امروز تحت تأثیر قرار داده و بر آیندگان نیز تأثیرگذار خواهد بود.

● مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین‌گونه علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند.

تقویت حس میهن دوستی و هویت ملی:

- مردمانی که برای نسل‌های متوالی سرگذشت مشترکی داشته بطور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. از این رو آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترک‌شان باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود. دلبستگی به میراث تاریخی و دینی می‌تواند اینگونه موجب همدلی و همبستگی اقوام و قشرهای مختلف مردم شود.
- شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم که بوده‌ایم و چگونه به جایگاهی که هم اکنون هستیم رسیده‌ایم.
- آگاهی تاریخی ایرانیان به گذشته خود به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی نقش زیادی در حفظ موجودیت و هویت آنان در طول تاریخ داشته است. نیاکان ما به اتکای چنین آگاهی و دلبستگی به زبان و فرهنگ خویش بوده است که توانسته‌اند در برابر حوادث عظیمی همچون حمله اسکندر مقدونی، تهاجم ویرانگر مغولان و نظایر آن دوام بیاورند و مانع فروپاشی جامعه و فرهنگ ایرانی شوند.
- مطالعه و بررسی گذشته، همچنین ارزش و اهمیت میراث فرهنگی را به ما نشان می‌دهد و کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به عنوان بخشی از هویت و شناسنامه ملی خویش بدانیم و در حفظ و نگهداری آن کوشا و سهیم باشیم.

فعالیت ۱

● مشخص کنید واژه تاریخ در هر یک از جمله‌های زیر چه معنایی دارد؟

● الف) تاریخ را باید به شیوه علمی و روشمند نوشت.

● علم تاریخ

● ب) هنوز تاریخ برگزاری انتخابات شورای دانش آموزی مدرسه، تعیین نشده است.

● تعیین زمان (تقویم)

● پ) تاریخ باستان مملو از جنگ و کشورگشایی است.

● مجموعه حوادث

فعالیت ۲

● با توجه به مطالب سنگ نوشته بیستون، دلیل بیاورید که چرا این سنگ نوشته به عنوان یک سند تاریخی معتبر محسوب می‌شود؟

● این کتیبه که به تنهایی، چندین برابر کتیبه‌های دیگر پارسی است، از جهت در برداشتن حقایق تاریخی دارای اهمیت زیادی می‌باشد، زیرا وقایع و رویدادهای دوره‌ای از تاریخ ایران را در همان زمان و بدست پدیدآورندگان تاریخ آن عصر بازگو می‌کند. از طرف دیگر به سبب داشتن لغات و واژه‌های زیادی که در بر دارد، دارای ارج و ارزش زیادی در بررسی تاریخ زبان فارسی است و اگر از حیث مورد مطالعه قرار گیرد، اطلاعات نسبتاً جامعی از نظام زبان پارسی باستان را برای ما معلوم می‌کند.

فعالیت ۳

● ب) فرض کنید می‌خواهید درباره اهمیت و نقش جاده ابریشم در دوره ساسانیان تحقیق کنید. با همفکری، پرسش‌های این تحقیق را کامل نمایید.

۱. جاده ابریشم از چه کشورها و سرزمین‌هایی می‌گذشت؟

● کشورهای چین، کره جنوبی، قرقیزستان، قزاقستان، ازبکستان، ترکمنستان، ایران، ترکیه

۲. از جاده ابریشم چه کالاهایی مبادله می‌شد؟

● ابریشم، ادویه، چای، گیاهان دارویی، پشم

۳. نقش جاده ابریشم در زندگی مردمان مناطقی که جاده از آن جا عبور می‌کرد چه بود؟

● این جاده نه تنها موجب رونق تجارت و فعالیت اقتصادی، در این مناطق می‌شد بلکه موجب آشنایی آنها با فرهنگ و آداب و رسوم مردمان نواحی مختلف نیز می‌شد.

۴. نگهداری و تعمیر جاده ابریشم چگونه صورت می‌گرفت؟

کشورهایی که جاده ابریشم از آنها عبور می‌کرد وظیفه نگهداری و تعمیر این جاده را در محدوده قلمرو برعهده داشتند.

۵. جاده ابریشم چه اهمیت و نقشی در روابط فرهنگی ایران با دیگر کشورها داشت؟

این جاده از یک سو موجب رواج دین مسیحیت از غرب و آیین بودایی از شرق در ایران شد و از سوی دیگر موجب آشنایی کشورهای دیگر با آداب و فرهنگ ایرانیان شد.

فعالیت ۴

با مراجعه به کتابخانه مدرسه، محله یا کتابخانه شخصی خود، یکی از منابع دست اول یا دست دوم تاریخ را انتخاب کرده، سپس موضوعی از آن کتاب را تعیین نمایید و مطابق نمونه فیش صفحه بعد، فیش برداری کنید.

فعالیت ۵

مراحل پژوهش تاریخ را تکمیل کنید.

انتخاب موضوع (۲) تدوین پرسش‌های تحقیق (۳) شناسایی منابع (۴) گزارش یافته‌های پژوهش (۵) تحلیل و تفسیر اطلاعات (۶) گردآوری و تنظیم اطلاعات

فعالیت ۶

تصاویر بالا را به دقت نگاه کنید و بگویید چرا هر یک از آنها منبع دست اول دوره خود هستند؟

زیرا تمامی آثار باستانی و تاریخی، شامل بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ نگاره‌ها و سنگ نوشته‌ها، سکه‌ها و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است، به عنوان منبع دست اول محسوب می‌شوند.

فعالیت ۷

با مراجعه به کتابخانه مدرسه یا منزل خود، چند نمونه از منابع دست اول و دست دوم تاریخ ایران را فهرست نمایید.

منابع دسته اول:

۱. گزنفون. (۱۳۸۰). کورش نامه، (ترجمه رضا مشایخی)، تهران: علمی و فرهنگی.

۲. گزنفون. (۱۳۸۶). لشکرکشی کورش، (ترجمه وحید مازندرانی)، تهران: دنیای کتاب.

۳. هروودوت. (۱۳۳۶). تاریخ، (ترجمه هادی هدایتی)، تهران: دانشگاه تهران، ۶ ج.

۴. پلوتارک. (۱۳۷۹). حیات مردان نامی، (ترجمه رضا مشایخی)، تهران: ققنوس، ۴ ج.

منابع دسته دوم:

۵. پیرنیا، حسن. (۱۳۷۵). تاریخ ایران باستان، تهران: دنیای کتاب، ۳ ج.

۶. دندامایف، ایگور میخاییل (۱۳۸۰). تاریخ سیاسی هخامنشیان، (ترجمه خشایار بهاری)، تهران: کارنگ.

۷. زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۶۸). تاریخ مردم ایران قبل از اسلام، تهران: امیرکبیر، ۲ ج.

۸. شاپور شهبازی، علیرضا (۱۳۴۸). کورش بزرگ، شیراز، دانشگاه پهلوی.

فعالیت ۸

به تصویر بالا دقت کنید و بگویید چرا بازگرداندن اشیای تاریخی به کشور اقدامی مهم و ارزشمند است؟

آثار تاریخی هر کشوری نشان دهنده هویت آن کشور است. با بازگرداندن این اشیاء به ایران:

۱. سرمایه های ملی ما برگردانده می‌شود.

۲. با مطالعه روی این آثار، قسمتی از تاریخ ما مشخص می‌شود.

۳. نگهداری از آنها با دقت بیشتری انجام می‌گیرد.

۴. باعث جذب گردشگر می‌شود.

درس اول

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱. کدام گزینه درباره «علم تاریخ» نادرست است؟

- الف) تاریخ، علم تنظیم، تغییر و پیش‌بینی وقایع و اقدامات انسان‌هاست.
- ب) تاریخ مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا جامعه از سر گذرانده است.
- ج) علمی است که بوسیله آن رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند.
- د) هدف علم تاریخ شناخت و آگاهی نسبت به تمامی جنبه‌های زندگی اجتماعی در گذشته است.

۲. کدام یک از وقایع زیر موجب شد انسان برای ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش اقدام کند؟

- الف) برقراری ارتباط با سایر تمدن‌ها
- ب) اختراع کاغذ
- ج) اختراع خط
- د) آموزه‌های دینی

۳. قدیمی‌ترین نوشته تاریخی چیست و متعلق به چه تمدنی است؟

- الف) سنگ‌نوشته با خط مصری - مصر باستان
- ب) قانون‌نامه حمورابی - بابل
- ج) منشور کورش - هخامنشیان
- د) وداها - هندباستان

۴. در کدام گزینه، واژه تاریخ به معنای «علم و روش‌های علمی» است؟

- الف) تاریخ برگزاری انتخابات ریاست جمهوری سال ۹۲
- ب) تاریخ روابط سیاسی ایران و عثمانی در دوره صفویان
- ج) تاریخ اسلام در افغانستان
- د) تاریخ اسلام

۵. ویژگی‌های رویدادهای تاریخی کدام‌اند؟

- الف) قابل مشاهده هستند - قابل تجربه نیستند.
- ب) مجزا و مستقل نیستند - تکرار ناپذیرند.
- ج) قابل مشاهده هستند - تکرار پذیرند.
- د) مجزا و مستقل نیستند - قابل تجربه هستند.

۶. هدف علم تاریخ چیست؟

- الف) آگاهی و شناخت کامل انسان از وجود خویش
- ب) شناخت انسان و پژوهش در فرهنگ او
- ج) شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته
- د) بررسی و تحلیل تغییرات فرهنگی انسان‌ها در طول زمان

۷. نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن، پیامد می‌باشد.

- الف) کنش‌های فردی و جمعی انسان‌ها
- ب) آگاهی انسان نسبت به زندگی فردی
- ج) رویدادها و تحولات تاریخی
- د) مجموعه حوادث گذشته

۸. محتوای سالنامه‌های دولتی ایران باستان چه بود؟

- الف) پیش‌بینی روزها، ماه‌ها و سال‌ها
- ب) دعاها و ستایش خدایان باستان
- ج) اخبار و رویدادهای مهم
- د) قصه‌های کهن باستانی

۹. پدر تاریخ لقب کیست؟ اهل کدام کشور است؟

- الف) هرودوت - یونان
- ب) اراتوستن - یونان
- ج) بیهقی - ایران
- د) طبری - ایران

۱۰. بخش عمده کهن‌ترین کتاب تاریخی به چه موضوعی می‌پردازد؟

- الف) زندگی اجتماعی مردم عصر باستان
- ب) تصرفات اسکندر مقدونی
- ج) جنگ‌های ایران و روم
- د) جنگ‌های یونان و ایران

۱۱. رواج و رونق کدام علوم تأثیر مهمی در شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است؟

- الف) الهیات و ادبیات
- ب) جغرافیا و الهیات
- ج) فلسفه و جغرافیا
- د) ادبیات و فلسفه

۱۲. تاریخ‌نگاری نوین از چه دوره‌ای آغاز شد؟

- الف) دوره باستان
- ب) دوره اسلامی
- ج) قرون وسطی
- د) دوره رنسانس

۱۳. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از چه قرن و در کجا آغاز شد؟

- الف) قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان
- ب) قرن سوم پیش از میلاد در یونان باستان
- ج) قرن پنجم میلادی در ایران باستان
- د) قرن سوم میلادی در ایران باستان

۱۴. کدام گزینه از ویژگی‌های تاریخ‌نویسی در دوران اسلامی است؟

- الف) مورخان به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع توجه می‌کردند.
- ب) مورخان به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی توجه چندانی نداشتند.
- ج) در پژوهش‌های تاریخی از یافته‌های علوم دیگر مانند اقتصاد، زبان‌شناسی و جامعه‌شناسی استفاده می‌شد.
- د) کتب تاریخی این دوران به دلیل داستان‌پردازی و افسانه‌سازی مورخان، غیر قابل اعتماد است.

۱۵. اساس شیوه تاریخ‌نگاری نوین بر چه چیزی استوار بود؟

- الف) تمرکز بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان
- ب) توجه به نقش پدیده‌های طبیعی در رویدادهای اجتماعی تاریخی
- ج) سنجش دقیق منابع و استناد به اسناد و مدارک معتبر
- د) بیان رویدادهای تاریخی در قالب داستان‌پردازی

۱۶. کدام گزینه، شیوه تجزیه و تحلیل «سقوط ساسانیان» در تاریخ‌نگاری نوین است؟

- الف) بررسی زمینه‌های سیاسی، اجتماعی و آثار و پیامدهای سقوط ساسانیان
- ب) توصیف ماجرای جنگ‌های میان سپاه ساسانی و اعراب مسلمان
- ج) نتایج جنگ‌های سپاه ساسانی و اعراب و تلفات آنان
- د) شرح زندگی و اوضاع و احوال شاهان ساسانی

۱۷. در انتخاب موضوع پژوهش تاریخی کدام یک از موارد زیر معیار توجه قرار نمی‌گیرد؟

- الف) موضوع پژوهش تازه و بدون تکرار باشد.
- ب) موضوع تحقیق حرف و نظر جدیدی را ارائه دهد.
- ج) موضوع تحقیق باید اثر و فایده داشته باشد.
- د) منابع و اطلاعات به تازگی گردآوری شده باشند.

۱۸. در یک پژوهش تاریخی تدوین پرسش‌ها در چه مرحله‌ای صورت می‌گیرد و ثمره این مرحله چیست؟

- الف) مرحله اول - شناسایی مسیر پژوهش
- ب) مرحله پنجم - دستیابی به نتیجه پژوهش
- ج) مرحله دوم - تعیین هدف پژوهش
- د) مرحله چهارم - مشخص شدن سیر پیشرفت پژوهش

۱۹. منظور از «شناسایی منابع» در مراحل پژوهش چیست؟

- الف) ارزیابی نوع منابع و نحوه استفاده از آنها
- ب) بررسی میزان قدمت منابع و ارزش مادی آنها
- ج) ارزیابی میزان اعتبار، دقت و صحت منابع
- د) اصالت سند و جدید بودن اطلاعات موجود در آن

۲۰. در چه مرحله‌ای از پژوهش هدف پژوهش مشخص می‌شود؟

- الف) انتخاب موضوع
- ب) تدوین پرسش‌های تحقیق
- ج) تحلیل و تفسیر اطلاعات
- د) گردآوری و تنظیم اطلاعات

۲۱. کدام مرحله از تحقیق بسیار شبیه به «کار کارآگاهان» است؟

- الف) شناسایی منابع
- ب) تدوین پرسش‌نامه تحقیق
- ج) تحلیل و تفسیر اطلاعات
- د) گزارش یافته‌های پژوهش

۲۲. پژوهش در تاریخ شامل چند مرحله است و گام پنجم این پژوهش چیست؟

- الف) مرحله ۶ - تحلیل و تفسیر اطلاعات
- ب) مرحله ۵ - گردآوری و تنظیم اطلاعات
- ج) مرحله ۶ - گردآوری و تنظیم اطلاعات
- د) مرحله ۵ - تحلیل و تفسیر اطلاعات

۲۳. منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اعتبار و اهمیت به چند دسته تقسیم می‌شوند؟ سکه‌ها جزء کدام دسته قرار می‌گیرند؟

- الف) ۲ دسته - منابع فرعی
- ب) ۲ دسته - منابع اصلی
- ج) ۴ دسته - منابع اصلی
- د) ۴ دسته - منابع فرعی

۲۴. فایده‌ها و کارکردهای علم تاریخ کدام‌اند؟

- الف) منبع شناخت و تفکر - تقویت قوه تفکر و تخیل - پیش‌بینی و تبیین پدیده‌های اجتماعی
- ب) ایجاد حس انسان‌دوستی - بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده - ایجاد قضاوت بیطرفانه
- ج) تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی - منبع شناخت و تفکر - بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده
- د) پیش‌بینی و تبیین پدیده‌های اجتماعی - ایجاد قضاوت بیطرفانه - ایجاد حس انسان‌دوستی

۲۵. کدام گزینه جمله زیر از شهید مطهری را کامل می‌کند؟

«از نظر قرآن، تاریخ بشر و تحولات آن، بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موقیبت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌هایی دقیق و منظم دارد که»

- الف) بشر با کشف و کاربرد آنها می‌تواند زندگی خود را از دام وسوسه‌ها و فریب‌های دنیوی نجات بخشد و در مسیر ایمان قرار گیرد.
- ب) با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.
- ج) منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت و پرورش قوه شناخت و تفکر به حساب می‌آید.
- د) بهترین راهنما و روشنگر زندگی امروز و آینده ماست و در همه دوران‌ها می‌توان این قوانین و حساب‌ها را مبنای اندیشه و تفکر آدمی قرار داد.

۲۶. رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند اما

- الف) دامنه شناخت و آگاهی آنها فقط محدود به گذشته می‌شود.
- ب) تبیین علت و معلول این رویدادها را باید در زمان گذشته، حال و آینده جستجو کرد.
- ج) تحولی که ایجاد کرده‌اند مردمان گذشته را بیش از مردمان آینده تحت تأثیر خود قرار داده است.
- د) آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد.

۲۷. کدام یک از عوامل زیر موجب خودآگاهی و یگانگی بیشتر مردم یک کشور می‌شود؟

- الف) سرگذشت مشترک مردمانی که در یک قلمرو و سرزمین زندگی می‌کنند.
- ب) آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترکشان
- ج) ترسیم افق آینده به کمک اوضاع و شرایط کنونی
- د) علاقه و دلبستگی نسل‌های متوالی نسبت به حوادث تاریخی

۲۸. کدام یک از عوامل زیر نقش زیادی در حفظ موجودیت و هویت ایرانیان در طول تاریخ داشته است؟

- الف) آگاهی تاریخی به گذشته خود - وجود اقوام مختلف - قلمرو وسیع جغرافیایی
- ب) فرهنگ ایرانی - آگاهی تاریخی به گذشته خود - زبان فارسی
- ج) زبان فارسی - اقتدار حکومت‌ها - وجود اقوام مختلف
- د) فرهنگ ایرانی - وحدت ملی - قلمرو وسیع جغرافیایی

آزمون درس اول

الف) در گزینه‌های زیر موارد درست و نادرست را مشخص کنید.

۱. پدیده‌ها و رویدادهای تاریخی دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند. درست نادرست
۲. سنگ‌نگارها و سنگ‌نوشته‌ها جزء منابع دست دوم تاریخی هستند. درست نادرست
۳. «تحلیل و تفسیر اطلاعات» آخرین مرحله پژوهش تاریخی است. درست نادرست

ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۴. در حدود ۵ هزار سال پیش و پس از اختراع به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.
۵. منابع دست دوم به همه تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که بر پایه پدید آمده‌اند.
۶. یکی از معیارهایی که در انتخاب موضوع پژوهش تاریخی باید به آن توجه شود این است که موضوع تحقیق باید باشد.
۷. به دنبال پیشرفت‌های علمی و فکری که در دوره به وقوع پیوست، شیوه نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد.

پ) به سوالات زیر پاسخ کوتاه بدهید.

۸. خاستگاه تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، کدام سرزمین است؟
۹. در کدام مرحله پژوهش تاریخی، محقق باید از اصالت اسناد و جعلی نبودن آنها مطمئن شود؟

۱۰. گزینه‌های مرتبط را به یکدیگر وصل کنید.

☐	انتخاب موضوع	☐	بازسازی وقایع گذشته
☐	گزارش یافته‌های تحقیق	☐	دسته‌بندی اطلاعات مرتبط با موضوع
☐	تحلیل و تفسیر اطلاعات	☐	ارزیابی میزان اعتبار منابع و اسناد
☐	گردآوری و تنظیم اطلاعات	☐	داشتن منابع و اطلاعات کافی
☐		☐	ارائه کتاب یا مقاله از نتایج

ث) به سوالات زیر پاسخ کامل بدهید.

۱۱. معانی مختلف واژه «تاریخ» را بیان کنید.
۱۲. رویدادهای تاریخی چه ویژگی‌هایی دارند؟
۱۳. تاریخ‌نگاری نوین دارای چه ویژگی‌هایی است؟
۱۴. مراحل پژوهش در تاریخ را به ترتیب نام ببرید.
۱۵. کار مورخان از چه جهت به کار کارآگاهان شباهت دارد؟
۱۶. مطالعه تاریخ چگونه موجب بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده می‌شود؟

۱. گزینه ۱

علم تاریخ علاوه بر تنظیم، ثبت و نگارش وقایع، به بررسی علل، آثار و نتایج وقایع هم توجه دارد.

۲. گزینه ۲

با اختراع خط توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.

۳. گزینه ۳

قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده سنگ نوشته به خط کهن مصری و متعلق به تمدن مصر باستان است.

۴. گزینه ۴

تاریخ، زمانی به معنای علم و روش‌های علمی است که به وسیله آن رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند مثلاً تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان یا تاریخ روابط سیاسی ایران و عثمانی در دوره صفویان.

۵. گزینه ۵

ویژگی‌های رویدادهای تاریخی عبارت‌اند از:

الف) دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند.

ب) تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند.

پ) مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.

۶. گزینه ۶

هدف علم تاریخ شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است.

۷. گزینه ۷

تمدن پیامد کنش‌های فردی و جمعی انسان‌ها می‌باشد.

۸. گزینه ۸

محتوای سالنامه‌های دولتی ایران باستان اخبار و رویدادهای مهم است.

۹. گزینه ۹

پدر تاریخ لقب هرودوت از کشور یونان است

۱۰. گزینه ۱۰

بخش عمده کهن‌ترین کتاب تاریخی به موضوع جنگ‌های یونان و ایران اشاره دارد.

۱۱. گزینه ۱۱

برخی پژوهشگران معتقدند که رواج و رونق ادبیات و فلسفه تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است.

۱۲. گزینه ۱۲

به دنبال پیشرفت‌های علمی و فکری که در دوره رنسانس در اروپا به وقوع پیوست به تدریج علم تاریخ نیز متحول شد و شیوه نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد.

۱۳. گزینه ۱۳

تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور مورخ بزرگی مانند هرودت آغاز شد.

۱۴. گزینه ۱۴

در آن دوران مورخان اغلب به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند.

۱۵. گزینه ۱۵

اساس تاریخ‌نگاری نوین بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود.

۱۶. گزینه ۱۶

امروزه در شیوه تاریخ‌نگاری نوین پژوهشگران تاریخ برای بررسی واقعه مهمی مانند سقوط ساسانیان فقط به توصیف ماجرای جنگ‌هایی که میان سپاه ساسانی و اعراب مسلمان رخ داد اکتفا نمی‌کنند بلکه در ابعادی وسیع‌تر زمینه‌ها و علت‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی این واقعه را همراه آثار و پیامدهای گوناگون آن بررسی و تحلیل می‌کنند.

۱۷. گزینه ۱۷

در انتخاب موضوع پژوهش تاریخی لازم نیست که منابع و اطلاعات به تازگی گردآوری شده باشند.

۱۸. گزینه ۱۸

در یک پژوهش تاریخی تدوین پرسش‌ها در مرحله دوم صورت می‌گیرد که در این مرحله اهداف پژوهش تعیین می‌شود.

۱۹. گزینه ۱۹

در این مرحله پژوهشگر پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق، میزان اعتبار، دقت و صحت آنها را ارزیابی می‌کند.

۲۰. گزینه ۲۰

در مرحله تدوین پرسش‌های تحقیق هدف پژوهش مشخص می‌شود.

۲۱. گزینه ۲۱

مرحله تحلیل و تفسیر اطلاعات از مراحل تحقیق بسیار شبیه به کار کارآگاهان است.

۲۲. گزینه ۲۲

پژوهش در تاریخ شامل ۶ مرحله است و گام پنجم پژوهش تحلیل و تفسیر اطلاعات است.

۲۳. گزینه ۲۳

منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اعتبار و اهمیت به ۲ دسته تقسیم می‌شوند و سکه‌ها جزء دسته منابع اصلی قرار می‌گیرند.

۲۴. گزینه ۲۴

برخی از فایده‌ها و کارکردهای علم تاریخ عبارتند از: منبع شناخت و تفکر، بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده، تقویت حس میهن دوستی و هویت ملی.

۲۵. گزینه ۱

به گفته شهید استاد مطهری: از نظر قرآن، تاریخ بشر و تحولات آن، بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌هایی دقیق و منظم دارد و با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد.

۲۶. گزینه ۱

دامنه شناخت و آگاهی تاریخی فقط محدود به گذشته نمی‌شود بلکه به درک زمان حال و آینده و ترسیم مسیر آینده نیز کمک می‌کند زیرا رویدادهای تاریخی اگر چه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند اما آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد.

۲۷. گزینه ۱

آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترک‌شان باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود.

۲۸. گزینه ۱

آگاهی تاریخی ایرانیان به گذشته خود به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی نقش زیادی در حفظ موجودیت و هویت آنان در طول تاریخ داشته است.

درس اول

پاسخ آزمون

۱. درست
۲. نادرست
۳. نادرست
۴. خط
۵. منابع دست اول
۶. تازه و غیرتکراری
۷. رنسانس
۸. یونان باستان
۹. شناسایی منابع

۱۰. انتخاب موضوع (داشتن منابع و اطلاعات کافی) - گردآوری و تنظیم اطلاعات (دسته‌بندی اطلاعات مرتبط با موضوع) - تحلیل و تفسیر اطلاعات (بازسازی وقایع گذشته) - گزارش یافته‌های تحقیق (ارائه کتاب یا مقاله از نتایج)

۱۱. واژه تاریخ دارای معانی مختلفی است. گاهی منظور از آن، مجموعه حوادث و رویدادهایی است که فرد یا جامعه از سر گذرانده است؛ مانند «تاریخ ایران» که منظور از آن، مجموعه حوادثی است که در زمان گذشته بر سر مردم ایران آمده است. گاهی واژه تاریخ در نوشته‌ها و زبان علمی به کار می‌رود و منظور از آن علم و روش علمی است که به وسیله آن، رویدادهای گذشته براساس شواهد و مدارک، مطالعه و تحلیل می‌شوند؛ مثلاً تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در

دوران اشکانیان. گاهی نیز منظور از تاریخ، تعیین روز و ماه و سال است؛ یعنی همان تقویم سالانه که همه با آن آشنا هستند.

۱۲. الف) دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آنها را به طور مستقیم درک کرد، بلکه آنها را باید با استفاده از شواهد و مدارک شناخت؛ ب) تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند؛ پ) مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.

۱۳. ۱) علم تاریخ صرفاً به شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی‌شود، بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و هنری جوامع گذشته را دربرمی‌گیرد به همین دلیل در پژوهش‌های نوین تاریخی، تمام جنبه‌های زندگی مردم و جوامع گذشته بررسی می‌شود.

۲) علم تاریخ فقط رویدادهای گذشته را ثبت و نقل نمی‌کند، بلکه زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می‌کند؛ برای مثال امروزه پژوهشگران تاریخ، برای بررسی واقعه مهمی مانند سقوط ساسانیان، فقط به توصیف ماجرای جنگ‌هایی که میان سپاه ساسانی و اعراب مسلمان رخ داد، اکتفا نمی‌کنند، بلکه در ابعادی وسیع‌تر، زمینه‌ها و علت‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی این واقعه را به همراه پیامدهای گوناگون آن، بررسی و تحلیل می‌کنند.

۳) در تاریخ‌نگاری نوین از یافته‌های علوم و فنون مختلف مانند باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان‌شناسی و گاه‌شماری استفاده می‌شود.

۱۴. ۱) انتخاب موضوع (۲) تدوین پرسش‌های تحقیق (۳) شناسایی منابع (۴) گردآوری و تنظیم اطلاعات (۵) تحلیل و تفسیر اطلاعات (۶) گزارش یافته‌های تحقیق

۱۵. در واقع کار مورخان شباهت بسیاری به کار کارآگاهان پلیس دارد. کارآگاهان و مورخان، هر دو، به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه‌ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند. اولی به دنبال بازسازی صحنه جرم و دومی در پی بازسازی وقایع گذشته است. شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است، می‌تواند اثر انگشت یا هر شیء به جا مانده در صحنه وقوع جرم باشد. اما شواهدی که مورخ به دنبال آنها است، منابع، اسناد و مدارکی است که اطلاعاتی را درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته در اختیار قرار می‌دهند.

۱۶. رویدادهای تاریخی اگر چه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند، اما آثار و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد؛ برای مثال تحولی که پیامبران الهی یا شخصیت‌های مهم تاریخی همچون افلاطون، ارسطو، کورش، ابن‌سینا، شاه اسماعیل صفوی، ناپلئون، امیرکبیر و امام خمینی ایجاد کردند، نه تنها جوامع عصر خویش، بلکه نسل‌های بعدی بشر را نیز تا به امروز تحت تأثیر قرار می‌دهد و بر آیندگان نیز تأثیرگذار خواهد بود. مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی به وجود آمده، پیشرفت کرده و به وضعیت امروزی رسیده‌اند. بدین گونه، علم تاریخ می‌تواند ما را در ارزیابی و شناخت درست اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش و سایر جوامع و نیز ترسیم افق آینده کمک کند.

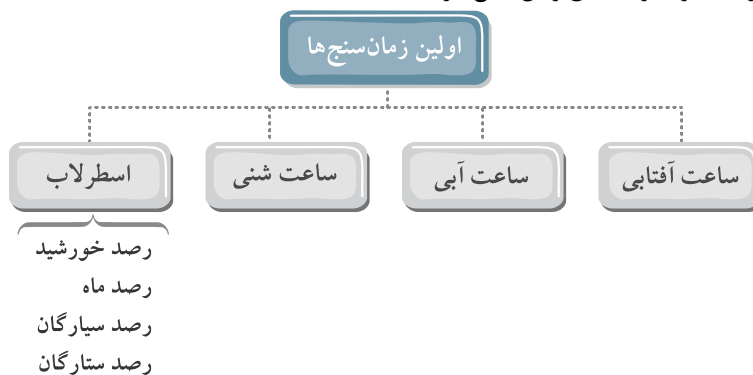
زمان و مکان دو رکن مهم دانش تاریخ به شمار می‌روند و نخستین پرسش‌هایی که برای تاریخ‌نگاران مطرح می‌شود این است که رویدادهای تاریخی در چه زمان و مکانی رخ داده‌اند.

تاریخ، زمان و گاهشماری

دانش تاریخ بدون توجه به زمان معنایی ندارد چرا که رویدادهای تاریخی در زمان معینی در گذشته روی داده‌اند و بدون آگاهی از زمان روی دادن آنها نمی‌توان به درکی منطقی و درست از تاریخ دست یافت.

ابداع گاه شماری

یکی از دستاوردهای مهم بشر ← اندازه‌گیری زمان و ابداع گاه‌شماری یا تقویم **ابداع تقویم:** نتیجه تلاش مشترک دانشمندان نجوم، ریاضیات و فیزیک بود. **گاه‌شماری:** نظامی است که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان ابداع کرده است.

تاریخچه گاه‌شماری در جهان

پیشگامان تنظیم و تدوین گاه‌شماری مردمان بین‌النهرین (میان‌رودان) و مصریان باستان هستند.

مکان	نوع گاه‌شماری	شیوه محاسبه گاه‌شماری
در بین‌النهرین و به خصوص در میان بابلی‌ها	گاه‌شماری (خورشیدی - قمری)	سال به ۱۲ ماه قمری ۳۰ یا ۲۹ روز تقسیم می‌شد. از آنجایی که سال قمری ۳۵۴ شبانه‌روز و سال خورشیدی ۳۶۵ و یک‌چهارم شبانه‌روز است برای رفع این اختلاف هر سه سال یک ماه به سال می‌افزودند.
مصریان	گاه‌شماری خورشیدی	سال را ۳۶۵ و یک‌چهارم شبانه‌روز محاسبه می‌کردند. در گاه‌شماری مصری سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌شد و پنج روز اضافی به آخر ماه دوازدهم افزوده می‌گردید. همچنین برای محاسبه یک‌چهارم شبانه‌روز اضافی هر چهار سال یک روز به سال می‌افزودند و به قولی کیسه می‌گرفتند.
رومیان	در سال ۴۶ قبل از میلاد اصلاح گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری به دستور امپراتور روم ژولیوس سزار در سال ۵۲۵ میلادی تولد حضرت مسیح (ع) به عنوان مبدأ گاه‌شماری رومیان (مسیحیان) تعیین شد.	حدود ۱۰۰۰ سال بعد، پاپ گرگور سیزدهم به کمک منجمان بار دیگر گاه‌شماری مسیحیان را اصلاح کرد.
کشورهای اسلامی	گاه‌شماری هجری قمری	بر پایه‌ی گردش ماه به دور زمین تنظیم شده است و مبدأ آن اول محرم سالی است که پیامبر (ص) از مکه به مدینه هجرت کرد.

هخامنشیان:

نوع گاه‌شماری مورد استفاده: گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی (ماه‌ها بر اساس فرهنگ و آیین ایرانی)
شواهد: محتوای سنگ نوشته‌های بیستون و تخت جمشید

اشکانیان:

نوع گاه‌شماری مورد استفاده: گاه‌شماری‌های بابلی، سلوکی و اوستایی

ساسانیان:

نوع گاه‌شماری مورد استفاده: گاه‌شماری اوستایی (در گاه‌شماری اوستایی ماه‌ها و روزهای هرماه با اسامی ایزدان و فرشتگان نام‌گذاری شده بود).
شیوه گاه‌شماری: در این گاه‌شماری سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳۰ روزه تقسیم می‌شد. سپس پنج روز اضافی را به نام اندرگاه (پنجه) به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند. از آنجایی که در این گاه‌شماری سال را ۳۶۵ شبانه‌روز می‌گرفتند در هر ۴ سال یک شبانه‌روز و در هر ۱۲۰ سال ۳۰ شبانه‌روز از سال حقیقی عقب می‌افتاد. برای رفع این مشکل بعد از هر ۱۲۰ سال یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند.

ایران دوران اسلامی:

نوع گاه‌شماری مورد استفاده: گاه‌شماری هجری قمری، یزدگردی، جلالی، دوازده حیوانی و هجری خورشیدی
مبدأ گاه‌شماری اوستایی (گاه‌شمار دینی زرتشتیان) به تخت نشستن هر پادشاه بود. گاه‌شماری هجری خورشیدی که از سال ۱۳۰۴ شمسی در ایران رسمیت یافت براساس گاه‌شمار هلالی تنظیم شده است.

خط زمان

گاه‌شماری (کرونولوژی): نظم و ترتیب رویدادها

خط زمان: ابزار مناسبی که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آنها بر روی نمودار نشان داد.

تاریخ و مکان: تأثیر جغرافیا بر رویدادهای تاریخی

چرا مکان یک رکن مهم در مطالعه تاریخ است؟

زیرا بطور کلی همه وقایع و تحولات تاریخی در بستر مکان و محیط رخ می‌دهند.
عوامل جغرافیایی مانند آب و خاک، پستی‌ها و بلندی‌ها، آب و هوا، موقعیت سرزمینی و ارتباطی و دسترسی به دریاها و آب‌های آزاد تأثیر مهمی بر زندگی مردمان نواحی مختلف دارند.

مورخانی که به بررسی تأثیر جغرافیا و اقلیم بر تاریخ، اخلاق و رفتار آدمیان پرداخته‌اند: هرودت و ابن خلدون
هرودت به منظور نگارش کتاب خود به مصر، فنیقیه و جاهای دیگر سفر و شرایط طبیعی و اقلیمی آن سرزمین‌ها را بررسی کرده است.
کتاب العبر از ابن خلدون اندیشمند مسلمان تونس در قرن هشتم هجری است که در بخشی از مقدمه کتاب به تأثیر جغرافیا و اقلیم بر تاریخ، اخلاق و رفتار آدمیان پرداخته است.

شکل‌گیری و توسعه تمدن‌های باستانی در کنار کدام رودها صورت گرفته است؟

تمدن بین‌النهرین ← رود دجله و فرات
تمدن مصر ← نیل
تمدن ایران ← کارون
تمدن هند ← سند
جغرافیای تاریخی: مطالعه مناطق و سرزمین‌های مختلف در گذشته و تأثیر محیط طبیعی و عوامل جغرافیایی بر رویدادهای تاریخی مانند شکل‌گیری تمدن‌ها، مهاجرت‌ها، پیروزی‌ها، شکست‌ها، بر پای سکونت‌گاه‌ها و شهرها و ایجاد و گسترش راه‌ها و ...

نقشه‌های تاریخی

یکی از پیامدهای ارتباط جغرافیا و تاریخ اهمیت یافتن نقشه در مطالعه تاریخ است. امروزه از نقشه‌های تاریخی برای ارائه اطلاعات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و دیگر جلوه‌های میات اجتماعی انسان در گذشته استفاده می‌شود.

با استفاده از تقویم، اسامی ماه‌های جدول بالا را تکمیل کنید.

هجری خورشیدی	هجری قمری	میلادی
فروردین	محرم	ژانویه
اردیبهشت	صفر	فوریه
خرداد	ربیع الاول	مارس
تیر	ربیع الثانی	آوریل
مرداد	جمادی الاول	می
شهریور	جمادی الثانی	ژوئن
مهر	رجب	جولای
آبان	شعبان	آگوست
آذر	رمضان	سپتامبر
دی	شوال	اکتبر
بهمن	ذیقعه	نوامبر
اسفند	ذالحجه	دسامبر

الف) برداشت شما از معانی اسامی روزها در گاه‌شماری اوستایی چیست؟

در گاه‌شماری اوستایی، نام روزها و ماه‌ها برگرفته از خدایان و ایزدان زردشتی است.

ب) به جدول صفحه قبل نگاه کنید و بگویید نام چه تعداد از روزهای ماه، با نام ماه‌های گاه‌شماری اوستایی یکسان است؟

۱۱ ماه

ب) راهنمایی دبیر خود، مشخص کنید هم زمانی روز و ماه در این گاه‌شماری با چه رویدادی همراه بود؟

همراه با جشن مربوط به آن ماه سال بود.

پ) محاسبه کیبسه در گاه‌شماری اوستایی چگونه انجام می‌شد؟

از آنجا که در این تقویم سال را ۳۶۵ شبانه روز می‌گرفتند، در هر ۴ سال یک شبانه روز و در هر ۱۲۰ سال ۳۰ شبانه روز از سال شمسی حقیقی عقب می‌افتاد. برای رفع این مشکل آنان بعد از هر ۱۲۰ سال یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند و آن سال سیزده ماهه می‌شد.

الف) با استفاده از فرمول‌های تطبیق و تبدیل سال‌های میلادی، هجری قمری و هجری شمسی که دبیر محترم در اختیار شما

قرار می‌دهد، چند نمونه تطبیق و تبدیل سال‌های میلادی، هجری شمسی و هجری قمری را انجام دهید.

روش تبدیل سال هجری قمری به هجری شمسی: سال شمسی = سال قمری مورد نظر $\times 11 + 365$

روش تبدیل سال هجری شمسی به هجری قمری: سال قمری = سال شمسی مورد نظر $\div 11 + 354$

تبدیل سال هجری قمری به میلادی از طریق فرمول هارتنر: (سال هجری قمری $\times \frac{32}{33} + 622$ = سال میلادی)

تبدیل سال میلادی به هجری قمری از طریق فرمول هارتنر: (سال میلادی $- 622$) $\times \frac{33}{32}$ = سال هجری قمری

تبدیل سال هجری شمسی به میلادی: سال میلادی = $621 +$ سال شمسی

نکته: اگر در زمان مورد نظر مربوط به اولین تا پانزدهم دی ماه باشد آن با ۶۲۱ و اگر مربوط به یازدهم دی تا اول فروردین باشد با ۶۲۱ جمع می‌شود.

سال شمسی=۶۲۱- سال میلادی

فرمول تبدیل سال میلادی به شمسی:

نکته: اگر در زمان مورد نظر مربوط به اولین تا پانزدهم دی ماه باشد آن از ۶۲۱ و اگر مربوط به یازدهم دی تا اول فروردین باشد از ۶۲۱ کم می‌شود.

ب) چه نوع گاه‌شماری‌هایی در تصویر بالا مشاهده می‌کنید؟

هجری شمسی - هجری قمری - میلادی.

فعالیت ۴

با راهنمایی دبیر و همفکری با یکدیگر، توضیح دهید که تقسیم‌بندی‌های ردیف‌های ب، پ و ث براساس چه معیارهایی انجام گرفته است.

ردیف ب: استفاده انسان از جنس ابزار متناسب با آن دوره.

ردیف پ: بر اساس شیوه اقتصاد معیشتی.

ردیف ث: بر اساس ورود دین اسلام به ایران.

فعالیت ۵

با راهنمایی دبیر خود رویدادهای زیر را بر روی نمودار خط زمان نشان دهید.

۱ ۵۵۰ ق.م: به قدرت رسیدن کوروش در پارس

۲ ۵۳۹ ق.م: فتح مسالمت‌آمیز بابل توسط سپاه هخامنشی و صدور منشور کوروش

۳ ۵۲۳ ق.م: شکست کراسوس سردار معروف روم از سورنا سردار ایرانی

۴ ۲۲۴ م: پیروزی اردشیر ساسانی بر آخرین پادشاه اشکانی

۵ ۶۵۱ م: مرگ یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی.

